



**УТКІН**

**Олександр Іванович,**  
доктор історичних наук,  
професор, головний науковий  
співробітник сектору архівів Інституту  
історії аграрної науки, освіти та  
техніки ННСГБ НААН  
(м. Київ)

**УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ-БАКТЕРІОЛОГ,  
ПРОФЕСОР П.Є. АНДРІЄВСЬКИЙ (1880–1945)**

*На основі аналізу архівних та інших матеріалів розкриваються найважливіші біографічні дані українського вченого ветеринара, біолога-бактеріолога, професора Петра Євгеновича Андрієвського. Будучи людиною активною і цілеспрямованою ще з періоду навчання у ветеринарному інституті, він прагнув вивчати нез'ясовані або недостатньо досліджені питання ветеринарної і бактеріологічної науки. Встановлені теоретичні висновки, наукові положення служили для нього запорукою успішної боротьби з хворобами тварин. Ці підходи були властиві для його дослідницької діяльності в різних наукових установах Росії, України та інших європейських держав. Він планував вивчити широке коло питань ветеринарії, розробки новітніх ефективних методів боротьби з інфекційними хворобами домашньої худоби. Глибше і всебічно проаналізувати стан виготовлення вакцин проти хворої худоби, а набутий багаж нових знань матиме важливе значення і для України. Участь професора у багатьох наукових експедиціях в Європі, Азії, Африці, успіхи у лікуванні інфекційних захворювань домашньої худоби, нові наукові відкриття у цій галузі принесли П.Є. Андрієвському світову славу, повагу колег, широкої громадськості.*

*Як представник професорсько-викладацького складу відомих наукових структур, де працював П.Є. Андрієвський, зокрема Московського та Харківського ветеринарних інститутів, Львівської ветеринарної академії, Варшавського університету, Українського вільного університету, Української господарської академії, інших ВНЗ, він популяризував педагогічну та науково-дослідну школу цих організацій, показував їх конкретні досягнення у ветеринарії і мікробіології, що стали важливою частиною соціального й науково-технічного прогресу людства.*

**Ключові слова:** ветеринарія, біологія, бактеріологія, навчальний і науково-дослідний процес, боротьба з інфекційними хворобами тварин.

**УКРАИНСКИЙ УЧЕНЫЙ-БАКТЕРИОЛОГ,  
ПРОФЕССОР П.Е. АНДРИЕВСКИЙ (1880–1945)**

*На основе анализа архивных и других материалов раскрываются важнейшие биографические данные украинского ученого, ветеринара, биолога-бактериолога профессора Петра Евгеньевича Андриевского. Будучи человеком активным и целенаправленным еще в период учебы в ветеринарном институте, он стремился изучать невыясненные им же недостаточно исследованные вопросы ветеринарной и бактериологической науки. Обоснованные теоретические выводы, научные положения служили для него залогом успешной борьбы с болезнями животных. Эти подходы были свойственны для его исследовательской деятельности в разных научных учреждениях России, Украины и других европейских государств. Он планировал изучить широкий круг вопросов ветеринарии, разработки новейших эффективных методов борьбы с инфекционными болезнями домашних животных. Глубже и всесторонне проанализировать состояние приготовления вакцин против больных животных, а полученный багаж новых знаний будет иметь важное значение и для Украины. Участие профессора во многих научных экспедициях в Европе, Африке, успехи в лечении инфекционных заболеваний домашних животных, новые научные открытия в этой отрасли принесли П.Е. Андриевскому мировую славу, уважение коллег, широкой общественности.*

*Как представитель профессорско-преподавательского состава известных научных структур, в частности Московского и Харьковского ветеринарных институтов, Львовский ветеринарной академии, Варшавского университета, Украинского свободного университета, Украинской хозяйственной академии, других вузов, он популяризировал педагогическую и научно-исследовательскую школу этих организаций, показывал их конкретные достижения в ветеринарии и микробиологии, ставшие важнейшей частью социального и научно-технического прогресса человечества.*

**Ключевые слова:** *ветеринария, биология, бактериология, учебный и научно-исследовательский процесс, борьба с инфекционными болезнями животных.*

**UKRAINIAN SCIENTIST AND BACTERIOLOGIST,  
PROFESSOR P.E. ANDRIYEVSKY (1880–1945)**

*The article is devoted to the biography of Ukrainian scientist – professor Peter Yevgenovich Andrievsky. He is known to be a famous veterinarian and a biologist-bacteriologist. On the basis of the analysis of archival and other materials, the most important biographical data have been revealed. While studying at veterinary institute he was interested in investigating work. He sought to study unexplained or insufficiently researched issues of veterinary and bacteriological science. Established theoretical conclusions, scientific provisions for professor Andrievsky's*

*investigations have been covered by the author of article. In presented article there was proved that the results of scientific works seemed to be a pledge of successful struggle against animal diseases.*

*Scientific approaches of professor Andrievsky's were used in his research activities in various scientific institutions of Russia, Ukraine and other European states. He was going to study a wide range of veterinary issues, developing the latest effective methods for controlling infectious diseases of domestic livestock. Materials of the article deal with a problem of professor's comprehensive analysis of the state of production of vaccines against ill animals. The author pointed out that it's important that a modern Ukrainian state should accept and use these investigations as a wealth of luggage of new knowledge.*

*The author covers some interesting directions of Andrievsky's activity. He happened to participate in many scientific expeditions in Europe, Asia, Africa. Due to the successes in the treatment of infectious diseases of domestic livestock and new scientific discoveries in this field P.E. Andriyevsky became an outstanding world scientist. He was respected by his colleagues.*

*Professor P. Andrievsky is known to be the greatest lecture and teacher. As a representative of the teaching staff of the well-known scientific institutions, where P. Andriyevsky worked, in particular the Moscow and Kharkiv veterinary institutes, the Lviv Veterinary Academy, the University of Warsaw, the Ukrainian Free University, the Ukrainian Academy of Economics, and other universities, he promoted a pedagogical and research school of these organizations and demonstrated their concrete achievements in veterinary and microbiology. On the basis of the analysis of archival materials, the most important achievements have been dealt with in the article. That's no doubt that they became an important part of the social and scientific-technological progress of mankind.*

**Key words:** *veterinary science, biology, bacteriology, educational and research process, control of infectious diseases of animals.*

Відомий вчений ветеринар, біолог-бактеріолог, доктор ветеринарної медицини, професор біології і зоології П.Є. Андрієвський народився 10 листопада 1880 р. в українській родині м. Ромни Полтавської губернії. У 1900 р. закінчив Полтавську духовну семінарію. Потім поступив у Харківський ветеринарний інститут [7, арк. 2, 5]. Після отримання свідоцтва про прослуховування програмних наукових курсів в інституті 1906 р. вступив до Дрезденської, а потім Берлінської вищої ветеринарної школи студентом останніх семестрів. Здобуті за кордоном знання сприяли тому, що в наступному році він отримав диплом ветеринарного лікаря в Харкові й поступив на службу до Катеринославського земства, де працював 2,5 роки. Становлення молодого

фахівця відбувалося в процесі практичної лікарської роботи, організації ветеринарної допомоги та вирішення складних питань що виникали у повсякденному житті людей.

Однак ветеринар прагнув пізнати як практичні, так і теоретичні таємниці ветеринарії і бактеріології, щоб шляхом різних експериментів дати науково аргументовані відповіді на умови виникнення, розповсюдження й лікування численних хвороб. З цією метою П.Є. Андрієвський вирішив зайнятись науково-дослідною працею, вступивши 1909 р. до Бактеріологічного інституту при головному ветеринарному управлінні в Петербурзі на посаду наукового співробітника.

Короткотермінове перебування в цьому інституті свідчило, що новий науковий співробітник успішно освоював заплановану тему досліджень. Тому не випадково наступного року його призначили очільником спеціальної експедиції до Південно-Східної Монголії для боротьби з епізоотіями. Звідти він привіз спеціальну карту розповсюдження там заразних хвороб і прищепив більше 4-х тис. худоби. Показав певні науково-організаційні здібності, які відзначило керівництво установи, призначивши П.Є. Андрієвського керівником відділу Бактеріологічного інституту. Виконуючи ці обов'язок протягом 1,5 року, молодий дослідник читав лекції і керував практичними роботами ветеринарних лікарів на фахових курсах в Петербурзі [7, арк. 5]. В травні 1912 р. був направлений на дворічне стажування за кордон. Працював у Дрездені, Гамбурзі, Галле. Його керівником в Парижі був І.І. Мечников. За період перебування за межами Росії в Брюсселі надрукував 5 спеціальних праць. Диплом доктора ветеринарії отримав у Лейпцігському університеті. Повернувшись у Петербург, працював у Бактеріологічному інституті.

З початком Першої світової війни його мобілізували на службу в полк донських козаків, де він у фронтових умовах перебував протягом двох років. У 1916 р. П.Є. Андрієвського за розпорядженням військового санітарного управління Росії командували до Харківського медичного товариства для масової підготовки довідок на фронт. Одночасно читав лекції на фахових

курсах лікарям та медикам. Його бажання займатися науково-дослідною роботою у вищому навчальному закладі здійснилось, коли 1917 р. він був обраний асистентом на кафедрі патології загальної у Харківському ветеринарному інституті. Склавши іспити, успішно захистив дисертацію та отримав ступінь магістра ветеринарних наук. Добросовісне виконання службових обов'язків стали вагомим аргументом для обрання Петра Євгеновича приват-доцентом патології загальної (1918 р.). На цей період він мав 17 друкованих наукових праць, присвячених питанням ветеринарної науки. Наступного року після наукового звіту про теорії фізико-хімічного імунітету обраний членом хімічної секції Української академії наук у Києві.

Після встановлення радянської влади у 1920 р. виїхав на Кавказ і керував лабораторією протичумної станції в П'ятигорську, а в кінці року обраний професором анатомії патологічної Ново-Черкаського ветеринарного інституту. Успішній роботі у вищому навчальному закладі заважала активна діяльність чекістів, які боролись з противниками нового суспільно-політичного ладу. Відчуваючи небезпеку від «ЧК Кавказу і Донщини», він виїхав до Москви, де був обраний професором епізоотології у ветеринарному інституті та проводив осінній семестр. Згодом переїхав до Харкова, де його обрали професором патології загальної місцевого ветеринарного інституту [7, арк. 6].

Побоюючись можливого арешту П.Є. Андрієвський виїхав у Польщу. Йому доручили керівництво науковою лабораторією. У квітні 1922 р. на засіданні комісії ветеринарії при Варшавському університеті українського вченого обрали та затвердили професором анатомії патологічної з патологією загальною. В представленому ним списку 19 наукових праць зазначалось, що вони були опубліковані протягом 1910–1922 рр. в російських і зарубіжних виданнях. Після короткого перебування у Польщі він виїхав до Чехословаччини, обравши місцем свого постійного проживання м. Прагу. Перш за все емігранта цікавила викладацька й науково-дослідна робота в українських високих школах Праги й Подебрад.

Згідно заяви П.Є. Андрієвського прийняли в Український вільний університет та Українську господарську академію в Подєбрадах. Професорська рада агрономічно-лісового факультету 17 травня 1922 р. обрала його професором по кафедрі зоології, а 15 липня того ж року він відмовився читати лекції по зоології. На початку вересня йому доручили викладати курс мікробіології. Цю постанову затвердило Міністерство закордонних справ Чехословаччини 15 грудня 1923 р., вказавши, що П.Є. Андрієвський є професором мікробіології Української господарської академії [7, арк. 20]. Ставши повноцінним членом наукових колективів університету та академії, вчений попав у справжній вир подій емігрантського життя – вирішення проблем науки і освіти, підготовки фахівців, навчально-методичної літератури та її видання, вивчення історії України, досягнень і невдач національного будівництва 1920-х рр., пошуки реальних шляхів створення незалежної української держави. Окрім цього названі ВНЗ, наукові, громадські та інші організації проводили численні заходи, пов'язані з відзначенням національних та релігійних свят, значних подій, явищ загальноукраїнського характеру вшануванням видатних наукових, культурних, військових, політичних діячів України.

Про громадську діяльність ученого свідчить робота Товариства музей визвольної боротьби українського народу, створеного представниками науки, освіти та культури, серед яких був і П.Є. Андрієвський. Всі заходи музею здійснювали переважно члени Товариства. В кінці 1925 р. їх налічувалося 64 особи. Оскільки музей не отримував фінансування з боку чехословацького уряду, його експонати поповнювали українці з діаспори. Професор П.Є. Андрієвський передав рукописи своїх праць, листування. В.О. Біднов передав музею понад триста одиниць матеріалів з життя діаспори в Польщі, Чехословаччині – накази С.В. Петлюри, листування, фотографії [6, с. 207].

Створене в 1920-х рр. Товариство «Ліга української культури» в Празі на чолі з професором В.О. Бідновим систематично проводило публічні заходи, зокрема лекції, які відвідували від 50 до 250 осіб, в основному студенти. За

перший рік існування було організовано 19 лекцій. Тут виступали переважно професори українських ВНЗ – П.Є. Андрієвський, Л.Т. Білецький, С.І. Гольдман, В.І. Сімович та ін. [3, с. 29]. Українські вчені, що мешкали в Чехословаччині, нерідко виїжджали у Францію, де читали лекції українцям діаспори, розповідали їм про міжнародну обстановку, становище в Україні, досягнення української науки, культури, літератури, освіти. Серед виступаючих були П.Є. Андрієвський, О.П. Лотоцький, М.А. Славінський, В.М. Щербаківський [3, с. 108]. Разом з групою професорів Українського вільного університету в 1925 р. П.Є. Андрієвський заснував Історично-філологічне товариство. Він же запропонував і його назву. Ставши членом-співробітником цього утворення, пожертвував 50 чеських корон на проведення перших організаційних заходів [3, с. 197].

Поряд з громадською роботою в академії й університеті велика увага приділялась формуванню системи навчального і виховного процесу, його послідовності, змістовності та цілеспрямованості. Багато цих заходів П.Є. Андрієвський повинен був організовувати чи допомагати їх проведенню або ж їх відвідувати.

Слід враховувати те, що викладацька і науково-дослідна діяльність в українських ВНЗ, робота в різних громадських утвореннях перевантажували фізичні можливості професора і негативно впливали на його самопочуття та працездатність. Тому у травні 1925 р. він звернувся у професорську раду академії з пропозицією врегулювати обов'язки лекторського складу. Це стосувалось, писав П.Є. Андрієвський, «тої інтенсивної праці в 6 днів тижнево, що мушу проводити як професор університету та академії, не можу витримати без недільного відпочинку і вже через те не можу учащати регулярно на засіданнях професорських рад, які звичайно відбуваються в суботу – неділю та продовжуються 10–15 годин [7, арк. 104]. На його думку, жодна установа, зокрема й висока школа, не мають права штрафувати за відсутність поза межами робочих часів з 8 до 20 год. 3-х буденних днів та до 16 год. в суботу. Якщо ж накладуть штраф, професор збирався вживати всіх можливих засобів,

щоб його відмінити. Українська академія, яка платила тільки за фактичні години занять, в даному випадку прирівнювала участь в зборах з виконанням викладів та вправ. Вона мала право зменшувати платню за відсутність на зборах тільки тоді, коли б платили за кожну годину фактичної присутності на зборах та в подвійному розмірі згідно законів ЧСР [7, арк. 104].

З означених мотивів П.Є. Андрієвський зробив висновок про можливість відвідувати збори, коли вони відбуваються без погодинної платні і будуть продовжуватися «довше 3–4 годин, як відбуваються скрізь по високих школах Європи» [7, арк. 104]. Відповідаючи заявнику проректор академії С.Д. Комарецький відзначив, що згідно існуючих правил накладання штрафів не дозволяється. Встановлені в начальному закладі нові правила регламентували кількість зборів та дні їх проведення [7, арк. 105].

П.Є. Андрієвський пройшов складний і тривалий період вченого, працював на педагогічній і науково-дослідній ниві в Росії, Україні, Західній Європі. Професор провів велику дослідницьку роботу в Монголії, французькому Судані. [2, с. 45]. Проведені ним науково-дослідні та науково-лабораторні експерименти служили вагомим аргументом його теоретичних висновків, які оприлюднювались на міжнародних форумах вчених, в різних публікаціях.

Прагнення П.Є. Андрієвського розширювати та поглиблювати знання з ветеринарних наук, робити нові відкриття, вивчити і ефективно використати новітні методи боротьби з інфекційними хворобами домашньої худоби стали основним мотивом заяви в Сенат Української господарської академії від 18 лютого 1925 р. з проханням представити його кандидатуру на дворічне науково-практичне відрядження у Францію і США. До заяви окрім біографічних даних додавався список 21 наукової публікації, надрукованих різними мовами, зокрема його праця «Сучасні експериментальні дослідження на межі між живим і мертвим», а також вказувалось, що в Петрограді, Харкові, Видгощі, Празі, Берні керував 10 дисертаційними роботами [7, арк. 82]. Конкретні теоретичні і практичні завдання українського професора розкриваються у підготовленій ним програмі.



Вона передбачала наступне:

- в Пастерівському інституті та національній лабораторії наукових дослідів Міністерства агрикультури Франції ознайомитись з серадіагностикою та виготовленням вакцин проти хворої худоби, що панують в Україні;

- ознайомитись з методами лабораторної і санітарної боротьби з хворобами тварин, що є в Україні, глибше вивчити проблему з виготовленням вакцин проти віспи овець та методами боротьби з нею;

- доповнити свої студії по одноразовій інтрадермальній вакцинації, яка буде мати велике значення для України, де є ця хвороба;

- після закінчення цього циклу праць міг би в США вивчити методи організації боротьби з чумою свиней – нещастям селян в Україні;

- вивчити методи боротьби з кровопаразитами домашньої худоби, що розповсюджені в Україні.

Намічений цикл праць передбачалось виконати за 3/4 року. «Повернувшись на Україну, – писав П.С. Андрієвський, – міг би з повним успіхом організувати лабораторії для боротьби з інфекційними хворобами нашої домашньої худоби», без яких неможливо відбудувати зруйноване українське сільське господарство [7, арк. 78].

Професор взяв участь у роботі Першого українського наукового з'їзду у Празі (1926 р.), де на секції природничих наук була представлена його доповідь (не зачитана) «Про фізико-хімічні властивості мускулярних водних екстрактів» [4, с. 197]. Він вважав себе фахівцем, головним чином, з епізоотології, бактеріології, патологічної анатомії [7, арк. 17–18]. Вчені з Української господарської академії й Українського університету високо цінили дослідження Петра Євгеновича, назвавши його відомим працівником у галузі мікробіології і фізіології нормальної та патологічної [7, арк. 92].

У 1933–1939 рр. Петро Євгенович обіймав посаду професора ветеринарної медицини у Варшавському університеті, де читав лекції і займався науково-дослідною роботою. Після нацистської окупації України в 1941–1944 рр. працював професором Львівської ветеринарної академії та політехнічного

інституту. Коли ж Україна була звільнена від фашистських загарбників, знову повернувся до Варшави. У 1945 р. в цьому ж місті він помер [1, с. 489].

Цікаві наукові дослідження українського професора по мікробіології, розкриваючи нові оригінальні підходи до вивчення певних питань, пронизані вірою в силу наукового пізнання і реальну можливість людини подолати хвороби тварин та зробити світ кращим і досконалішим для людського життя. Така позиція, думки й діяльність П.Є. Андрієвського заслужили повагу і високу оцінку вчених світового рівня. Протягом 10 років роботи в Українському вільному університеті він підготував 17 друкованих праць. Під його вмілим науковим керівництвом було захищено 14 дисертацій [5, с. 202].

Таким чином, глибокі знання, вміння працювати зі студентами, слухачами, аспірантами вищих навчальних закладів, науково-дослідних формувань державної чи приватної власності, участь у регіональних і міжнародних форумах разом із своїми учнями й послідовниками сприяли ефективній підготовці кваліфікованих наукових кадрів. Вони продовжували і розвивали розпочаті П.Є. Андрієвським наукові проблеми.

### ***Список використаних джерел та літератури***

1. Андрієвський П. Є. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2001. Т. 1. 823 с.
2. Андрієвський П. Є. *Енциклопедія українознавства*. Львів: Молоде життя, 1990. Т. 1. 400 с.
3. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця українських емігрантів. 1919–1939. Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 1999. 271 с.
4. Наріжний С. Українська еміграція. Прага, 1942. 290 с.
5. Онопрієнко В., Ткаченко В. Історія української науки. Київ: Варта, 2010. 652 с.
6. Палієнко М. Архівні центри української еміграції. Київ: Темпора, 2008. 688 с.
7. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 3795. Оп. 1. Спр. 545.

### **References**

1. Andriyevs'ky, P. E. (2001). *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny* [Encyclopedia of modern Ukraine]. Kiev. T. 1. 823. [in Ukrainian].

2. Andriyevs'kyy, P. E. (1990). *Entsyklopediya ukrayinoznavstva* [Encyclopedia of Ukrainian Studies]. L'viv : Molode Zhyttya. Vol. 1. 400. [in Ukrainian].

3. Narizhnyy, S. (1999). *Ukrayins'ka emihratsiya. Kulturna pratsya ukrayins'kykh emihrantiv. 1919–1939* [Ukrainian emigration. Cultural Work of Ukrainian Emigrants. 1919–1939]. Kiev : Vyd-vo im. O. Telihiy. 271. [in Ukrainian].

4. Narizhnyy, S. (1942). *Ukrayins'ka emihratsiya* [Ukrainian emigration]. Praha. 290. [in Ukrainian].

5. Onopriyenko, V. and Tkachenko, V. (2010). *Istoriya Ukrayins'koyi nauky* [History of Ukrainian science]. Kiev : Varta. 652. [in Ukrainian].

6. Paliyenko, M. (2008). *Arkhivni tsentry ukrayins'koyi emihratsiyi* [Archival centers of Ukrainian emigration]. Kiev :Tempora. 688. [in Ukrainian].

7. *Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchych orhaniv vlady i upravlinnya Ukrayiny (TSDAVO Ukrayiny)* [Central State Archive of the Supreme Power and Administration of Ukraine (CSASP of Ukraine)]. F. 3795. Op. 1 . Spr. 545. [in Ukrainian].

**Рецензент:**

**Бородай І.С., д.і.н., проф.**

**Надійшла до редакції 18.12.2017 р.**